

ДО ПИТАННЯ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ У ФОРМІ БЛАГОДІЙНОЇ ДОПОМОГИ

ON THE ISSUE OF VIRTUAL ASSET TURNOVER IN THE FORM OF CHARITABLE ASSISTANCE

Присташ С.С., аспірант відділу аспірантури та докторантури
Національна академія Служби безпеки України

У статті крізь призму національної нормативно-правової бази здійснено аналіз можливостей використання віртуальних активів як засобів надання благодійної допомоги в умовах дії воєнного стану на території України. Окреслено правову основу здійснення благодійної діяльності відповідно до чинного законодавства та описано особливості публічного збору благодійних пожертв у формі віртуальних активів. Крім цього, зважаючи на велику кількість інвестицій та благодійної допомоги, що надходять до України у формі віртуальних активів, виокремлено основні тенденції розвитку ринку віртуальних активів у розрізі їх використання саме як форми надання благодійної допомоги.

У статті проаналізовано практичний механізм розпорядження віртуальними активами кінцевими бенефіціарами благодійної допомоги, а також співставлено його із правовим підґрунтям відповідно до профільних Законів України «Про віртуальні активи» та «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Розкрито зміст юридичної колізії, що виникла у зв'язку із неадаптованістю чинного законодавства до реальній сьогодення. Встановлено, що фінансові операції з купівлі/продажу товарів, робіт чи послуг не можуть відбуватися з використанням віртуальних активів, а той же час, надходження благодійних пожертв у віртуальній валюті передбачає придбання товарів та послуг за відповідним цільовим призначенням. Оскільки для розпорядження благодійними внесками, отриманими у віртуальних активах, необхідно здійснювати їх конвертацію у фіатні гроші, процес надання благодійної допомоги ускладнюється.

Таким чином, обґрунтовано думку про те, що деякі чинні нормативно-правові акти потребують вдосконалення та внесення змін. Зокрема це стосується Законів України «Про віртуальні активи», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», а також «Про валюту і валютні операції», оскільки випадки використання віртуальних активів, в тому числі і як форми надання благодійної допомоги, стають все частішими, а відтак потребують правового регулювання.

Ключові слова: віртуальні активи, криптовалюта, благодійна допомога, фінансові операції, обмін валюти, конвертація, благодійник, бенефіціар.

The article analyzes the possibilities of using virtual assets as a means of providing charitable assistance under martial law conditions in Ukraine through the prism of the national legal and regulatory framework. This article outlines the legal basis for charitable activities in accordance with current legislation as well as describes the features of public collection of charitable donations in the form of virtual assets. In addition, taking into account the large number of investments and charitable assistance coming to Ukraine in the form of virtual assets, the main trends in the development of the market for virtual assets in terms of their use as a form of charitable assistance are defined.

The article analyzes the practical mechanism of disposal of virtual assets by the final beneficiaries of charitable assistance and compares it with the legal basis in accordance with the relevant Laws of Ukraine "On Virtual Assets" and "On Charitable Activities and Charitable Organizations". It reveals the content of the legal conflict that arose due to the inadequacy of current legislation to the real present. It is found out that financial transactions for the purchase / sale of goods, works or services cannot take place with the use of virtual assets, while the receipt of charitable donations in virtual currency involves the purchase of goods and services due to their intended use. Since it is necessary to convert charitable donations received in virtual assets into fiat money to dispose them, the process of providing charitable assistance is complicated.

Thus, the idea that some current regulations need to be improved and amended is substantiated. In particular, this applies to the Laws of Ukraine "On Virtual Assets", "On Charitable Activities and Charitable Organizations", as well as "On Currency and Currency Operations", since cases of using virtual assets, including their usage as a form of charitable assistance, are becoming more frequent and therefore need legal regulation.

Key words: virtual assets, cryptocurrency, charitable assistance, financial transactions, currency exchange, conversion, philanthropist, beneficiary.

Вступ. З моменту підписання Закону України «Про віртуальні активи» Україна стала однією з небагатьох держав, які офіційно легалізували ринок віртуальних активів та їх обіг. І хоча від набрання чинності Закон відділяв прийняття змін до Податкового та Цивільного кодексів, на території України, особливо з початком війни в Україні введенням дії воєнного стану, спостерігаємо збільшення кількості фінансових операцій з використанням віртуальної валюти, які, безумовно, мають свою специфіку.

Мета статті полягає у аналізі можливостей використання віртуальних активів як засобів надання благодійної допомоги та вивченні перспектив вдосконалення правового регулювання подібних фінансових операцій.

Виклад матеріалу. 15 березня 2022 року Президент України підписав Закон України «Про віртуальні активи», який передбачає легалізацію ринку віртуальних активів, а також установлює регулювання правовідносин у сфері обігу віртуальних активів в Україні [5]. Попри підписання Закону «Про віртуальні активи», він вступить у дію лише з внесенням відповідних змін до Податкового та Цивільного кодексів України. У зв'язку з цим здійснення фінансових операцій з використанням віртуальних активів все ще комплексно не регулюються у правовому полі.

В умовах дії воєнного стану на території України кількість фінансових операцій із використанням віртуальних активів не просто не зменшилася, а й значно збільшилася. Якщо у мирний час ринок віртуальних активів цікавив здебільшого представників бізнесу, то станом на сьогоднішній день доцільно говорити про дві нові категорії учасників правовідносин у сфері обігу віртуальних активів – благодійники та бенефіціари, які отримують благодійну допомогу.

В умовах сьогодення кожен свідомий повнолітній громадянин України так чи інакше допомагає країні в боротьбі з агресором. Зокрема громадяни України та особи з громадянством/підданством інших країн сприяють обороноздатності та мобілізаційній готовності України, захисту населення у надзвичайних ситуаціях воєнного стану та допомагають постраждалим внаслідок катастроф, збройних конфліктів і нещасних випадків, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах [3] шляхом надання благодійної допомоги, яка, як показує практика, доволі часто реалізується через фінансові операції з використанням віртуальних активів.

Правову основу благодійної діяльності в Україні на сьогоднішній день становлять профільний Закон Укра-

їни «Про благодійну діяльність та благодійні організації» № 5073-VI від 05.07.2021 р. [3] Цивільний кодекс України [9], Бюджетний кодекс України [1] та інші нормативно-правові акти.

Для легалізації коштів, що надходять у рамках благодійної допомоги Україні, з початком повномасштабної війни урядом було ініційовано відкриття державного криптовалютного фонду, запуск якого організував сервіс обміну криптовалют Kuna [2]. На сьогоднішній день відповідно до Закону України «Про віртуальні активи» криптокомпанії мають право відкривати рахунки у банківських установах, що суттєво спрощує процедуру легалізації віртуальних активів та у даному випадку робить благодійну діяльність більш прозорою [5].

Аналітики компанії Crystal, що займається аналізом транзакцій з віртуальними активами, опублікували доповідь, у якій зазначають, що станом на 12 травня 2022 року благодійники пожертвували більше \$125 млн у цифровій валюті [11]. За даними компанії Crystal 52 % (\$65 тис.) благодійної допомоги, зібраної спеціальним криптовалютним фондом передано на потреби армії, а 48; (\$6,2 тис.) – на гуманітарні потреби. Розпорядниками коштів є Міністерство цифрової інформації та Міністерство оборони України.

Крім цього, 17 травня 2022 року Президент України підписав Указ № 3344/2022 «Про невідкладні заходи щодо об'єднання зусиль для підтримки України» [7], яким регламентується запуск національної фандрейзингової платформи UNITED 24, що зокрема має на меті запровадження «єдиного вікна» для пожертв від благодійних організацій, міжнародних партнерів та громадян з метою підтримки України, зокрема за такими напрямками, як: допомога Збройним Силам України; гуманітарна, медична допомога і допомога дітям; відновлення інфраструктури; цифрова та інформаційна протидія збройній агресії. Кошти, зібрані у формі благодійних внесків на цифровій платформі UNITED 24, також надходять на спеціальні рахунки Національного Банку України для збору коштів на підтримку Збройних Сил України (Міністерство оборони), для забезпечення потреб охорони здоров'я (Міністерство охорони здоров'я) та для збору коштів на підтримку Фонду відновлення зруйнованого майна та інфраструктури.

Таким чином, головними суб'єктами благодійної діяльності на сьогоднішній день є урядові установи України, оскільки саме ними проводиться найбільш масштабна інформаційна фандрейзингова кампанія, створено спеціальні рахунки в Національному Банку та ведеться постійна звітність по отриманим та витраченим коштам. Зокрема на цифровій платформі UNITED 24 з моменту її запуску було зібрано \$51 330 630, а відповідно до звітності, оприлюдненої на офіційному веб-сайті у період з 5 травня по 3 червня кінцеві бенефіціари витратили на оборону та розмінування і надання гуманітарної та медичної допомоги \$37 532 174 та \$906 856 відповідно [10].

В той же час, суб'єктами благодійної діяльності є і громадські організації та благодійні фонди України, які виконують п. 1 ст. 17 Закону «Про благодійну діяльність та благодійні організації» – надають фінансову, статистичну та іншу обов'язкову звітність за результатами своєї діяльності. Зокрема це такі найбільші громадські організації та благодійні фонди України, як «Повернісь живим», благодійний фонд Сергія Притули, «Армія SOS» тощо. Адаптуючись до нових реалій та загальних тенденцій розвитку ринку, зазначені суб'єкти ведення благодійної діяльності дають можливість благодійникам зробити внесок і у криптовалюті.

Таким чином, бачимо, що на сьогоднішній день публічний збір благодійних пожертв, тобто безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності [3] відбувається

не лише у національній та іноземній валютах, а і з використанням віртуальних активів.

Водночас, аналізу потребує механізм практичного здійснення публічного збору благодійних пожертв у криптовалюті, оскільки ця норма станом на тепер не закріплена законодавцем у відповідних законодавчих актах. А оскільки операції з криптовалютою, особливо з використанням криптовалюти як форми благодійної допомоги, все ще недостатньо регламентуються законодавством, шахраї мають великий простір для вчинення фінансових злочинів, які на сьогоднішній день не лише наносять економічних збитків суб'єктам благодійної діяльності, а й підривають національну безпеку.

Відповідно до Закону України «Про віртуальні активи», віртуальні активи можуть посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав, або ні. Благодійники можуть зробити благодійний внесок на допомогу Україні як незабезпеченими віртуальними активами, так і забезпеченими, що свідчить про високий рівень адаптації ринку віртуальних активів до викликів та загроз сучасності [5].

Найпопулярнішими криптовалютами, за допомогою яких сьогодні надходить благодійна допомога Україні, є Bitcoin та альткоїни Ethereum, Tether, Solana, TrueUSD, Dogecoin тощо.

Урядові установи, благодійні фонди та громадські організації, що займаються публічним збором благодійних пожертв в умовах воєнного стану перераховують зібрані кошти, зокрема і криптовалюту, кінцевим бенефіціарам залежно від цільового призначення збору.

Однак, відповідно до Закону України «Про віртуальні активи» віртуальні активи забороняється використовувати в якості засобу платежу на території України та обмінювати їх на майно (товари), роботи (послуги) [5]. Таким чином, проведення розрахунків із використанням коштів зібраних у формі благодійної допомоги у формі криптовалюти є неможливим.

З цього випливає, що до урядових установ, благодійних фондів та громадських організацій, які здійснюють публічний збір благодійних пожертв у криптовалюті, переходить тільки право розпорядження віртуальними активами без можливості їх використання як засобу платежу.

У зв'язку з вищезгаданим положенням Закону «Про віртуальні активи» виникає практична проблема, яка гальмує процес отримання благодійної допомоги кінцевими бенефіціарями та розпорядження коштами, зібраними у формі благодійних пожертв.

Юридично фінансові операції з купівлі/продажу товарів, робіт чи послуг не можуть відбуватися з використанням віртуальних активів. В той же час, зважаючи на велику кількість благодійних пожертв, що надходять саме у віртуальній валюті, за криптовалюту мають бути придбані певні товари, роботи чи послуги відповідно до цільового призначення публічного збору благодійних пожертв.

Водночас, законодавець передбачив практичний механізм, за допомогою якого зараз і відбувається легалізація благодійних пожертв, зібраних у криптовалюті. Розпорядники забезпечених та незабезпечених віртуальних активів, на рахунки яких благодійниками було переказано криптовалюту, мають обміняти її на інші валютні цінності, а потім переказати кошти у національній чи іноземній валюті кінцевим бенефіціарам.

Послуги з обміну віртуальних активів на інші віртуальні активи та валютні цінності може надавати обмежене коло постачальників-юридичних осіб. Законом України «Про віртуальні активи» чітко окреслено специфічні характеристики, яким мають відповідати юридичні особи (обов'язково лише фінансові установи) для того, щоб стати постачальником послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів. Також законодавець у п. 4 ст. 9 «Про віртуальні активи» обмежив юридичних осіб, діяльність яких

якимось чином може бути пов'язаною з країною-агресором, у праві набуття статусу постачальника таких послуг, тим самим унеможливаючи фінансування та наповнення її бюджету, що на сьогоднішній день є важливим елементом забезпечення національної безпеки. Тобто легалізація постачальників послуг унеможливує використання криптовалют, що були задіяні у грошових потоках з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та іншими злочинами [5].

Постачальники зазначених послуг здійснюють процес конвертації віртуальної валюти на національну або іноземну валюту відповідно до потреб замовника. На практиці ця фінансова операція може бути реалізована шляхом обміну віртуального активу на фіатні гроші через криптовалютну біржу або онлайн обмінник криптовалют. І лише конвертовані віртуальні активи у вигляді фіатних коштів стають тією формою благодійної допомоги, за яку на території України можна придбати товари чи послуги.

Таким чином, кінцеві бенефіціари отримують на свої рахунки конвертовані віртуальні активи у формі фіатних грошей – в національній чи іноземній валюті, які лише потім стають засобом платежу.

Варто зазначити, що під час дії воєнного стану на території України запроваджено особливі умови ведення фінансової діяльності, що регулюються Постановою Правління Національного банку України № 18 від 24.02.2022 р. «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [8]. Однак ці положення адаптовано для максимально ефективного використання коштів, зібраних у якості благодійної допомоги. Відповідно до цієї Постанови, видача готівкових коштів в іноземній валюті обмежується в обсязі, що перевищує в еквіваленті 100 000 гривень у день. Винятком, якого не стосується дія зазначеного положення, є зокрема підприємства та установи, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань) Уряду України; філії та відділення банків, які розташовані на території, що перебувають під загрозою окупації державою-агресором; апарати військових аташе та апарати представників Міністерства оборони України при закордонних дипломатичних установах України; Фінансове управління Генерального штабу Збройних Сил України для забезпечення діяльності Збройних Сил України тощо. Тобто кінцеві бенефіціари благодійної допомоги мають змогу корис-

туватися публічно зібраними благодійними пожертвами, зокрема і у формі віртуальних активів (згодом конвертованих у фіатні кошти) відповідно до їх потреб без добових лімітів. Саме таким чином на сьогоднішній день відбувається механізм цільового використання благодійної допомоги, отриманої у віртуальних активах.

Таким чином, можемо окреслити основні тенденції у розвитку ринку віртуальних активів в Україні з початку повномасштабної війни та введення дії воєнного стану у зв'язку з потребою збору благодійних пожертв у тому числі і у формі віртуальних активів: 1) було прийнято профільний Закон України «Про віртуальні активи», що став підґрунтям для легалізації фінансових операцій з обігом віртуальних активів; 2) банківську систему було адаптовано до запуску ринку віртуальних активів, відбулося відкриття спеціальних рахунків для здійснення розрахунків за операціями з віртуальними активами; 3) законодавець обмежив коло юридичних осіб, що можуть надавати послуги з обміну віртуальних активів на інші віртуальні активи та валютні цінності, таким чином, що унеможливує потрапляння додаткових фінансових активів країні-агресору, підтримуючи обороноздатність України; 4) відкриття спеціальних платформ для публічного збору благодійних пожертв у формі віртуальних активів допомогло залучити більше коштів від осіб з громадянством/ підданством інших держав.

В той же час, з огляду на практичний механізм використання віртуальних активів, що були зібрані як благодійна допомога Україні, бачимо, що удосконалення потреби низка нормативно-правових актів. Головним чином це стосується Закону України № 2473-VIII від 27.05.2022 р. «Про валюту і валютні операції» [4], де взагалі не зафіксовано термін «віртуальний актив», хоча на сьогоднішній день віртуальні активи становлять велику частину коштів, що надходять в Україну у якості благодійної допомоги та інвестицій. Доопрацювання потребує профільний Закон України № 2047-IX від 17.02.2022 р. «Про віртуальні активи» у частині, що регулювала б механізм реалізації віртуальних активів на території України, зокрема можливість купівлі чи обміну товарів/послуг за віртуальні активи без їх конвертації у фіатні гроші суттєво пришвидшила б велику кількість фінансових операцій, яку здійснюють власники віртуальних активів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 01.05.2022 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572.
2. Криптовалютний фонд благодійних організацій України. *Kuna*. URL: <https://my.kuna.io/en/kunaid-ukraine> (дата звернення: 02.03.2022).
3. Про благодійну діяльність та благодійні організації від 05.07.2021 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 01.06.2022).
4. Про валюту і валютні операції : Закон України від 27.05.2022 р. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 04.06.2022).
5. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. № 2047-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 01.06.2022).
6. Про невідкладні заходи щодо об'єднання зусиль для підтримки України : Указ Президента України від 17.05.2022 р. № 3344/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3442022-42561> (дата звернення: 01.03.2022).
7. Про невідкладні заходи щодо об'єднання зусиль для підтримки України : Указ Президента України від 17.05.2022 р. № 344/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3442022-42561> (дата звернення: 03.06.2022).
8. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 03.06.2022).
9. Цивільний кодекс України : Закон України від 07.05.2022 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 365.
10. UNITED 24: The initiative of the President of Ukraine. URL: <https://u24.gov.ua/uk> (дата звернення: 08.06.2022).
11. UPDATED: Report on Crypto Donations Raised in Support of Ukraine. *Crystal Blockchain*. URL: <https://crystalblockchain.com/articles/report-on-crypto-donations-raised-in-support-of-ukraine/> (дата звернення: 02.03.2022).